

Višeslojno arheološko nalazište Gradina Marić u Mikleuškoj djelomično uništeno

Arheološko nalazište Gradina Marić smješteno je nedaleko sela Mikleuške, oko 20 km sjeverozapadno od Kutine (na nadmorskoj visini cca 260 m). U neposrednoj blizini lokaliteta nalazi se kamenolom u eksploataciji poduzeća "Cestar" iz Kutine.

Prilikom proširivanja eksploatacionog područja kamenoloma, za koje je poduzeće "Cestar" dobilo potrebne dozvole od Skupštine općine Kutina (a da pri tom nije konzultiran ni Muzej, ni Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture) - skidana je jalovina i tom prilikom uništen istočni rub nalazišta.

Sondažno arheološko istraživanje na Gradini Marić u Mikleuškoj vršila je 1964. godine Dragica Iveković, tada zaposlena u Muzeju Moslavine u Kutini kao arheolog.¹ Istraživanja su pokazala da je Gradina Marić bila naseljena u kontinuitetu od srednjeg neolita do mlađeg željeznog doba. Pored arheološkog materijala, koji pripada lendelskoj kulturnoj grupi, te vučedolske keramike, bogato ukrašene urezanim ornamentima i inkrustacijom, na ovom je lokalitetu pronađeno brončanih predmeta i jedan vrlo zanimljiv primjerak idolo-plastike - antropomorfnu muška figurica, kakve su karakteristične za period starijeg željeznog doba.

Radeći na sređivanju podataka za "Registar arheoloških nalaza i nalazišta na području sjeverozapadne Hrvatske", u rujnu 1988. godine obišli smo i teren u Mikleuškoj.² Tom prilikom smo konstatareli da bi arheološki lokalitet Gradina Marić mogao biti ugrožen

proširenjem eksploatacionog područja kamenoloma.³ Zbog toga je upućen dopis Regionalnom zavodu za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, te su 5. prosinca 1988. godine, zajedno s radnicima Muzeja Moslavine, izašli na teren Ivan Šarić, arheolog i Damjan Lapajne, direktor Regionalnog zavoda. Uvidom na terenu ustanovljeno je da nalazište obuhvaća daleko veću površinu nego se to moglo zaključiti iz prethodnih istraživanja i da dio koji je uništen najvjerojatnije pripada periodu željeznog doba.

Da li će biti moguće izvršiti zaštitna iskopavanja na lokalitetu Gradina Marić u Mikleuškoj, da bi se spasilo i valoriziralo ono što još nije uništeno, teško je reći, s obzirom da u Muzeju Moslavine još nije otvoreno radno mjesto arheologa, zbog nedostatka materijalnih sredstava. U svakom slučaju, Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture će staviti zabranu daljnjih radova na vađenju kamena na tom području.

Bilješke:

¹ Rezultate istraživanja na Gradini Marić u Mikleuškoj Dragica Iveković je publicirala 1965. i 1968. godine (Marić Gradina - Mikleuška, višeslojno prethistorijsko naselje, Arheološki pregled 7, Beograd 1965, 52-54; Rezultati sondažnih arheoloških istraživanja na području Moslavine, Zbornik Moslavine I, Kutina 1968, 359-363)

² U obilasku terena u svrhu identificiranja arheoloških lokaliteta u Moslavini sudjelovao je Krsmanović Tihomir, a značajnu pomoć pri geografskom određenju pružile su nam Uprave za katastar i geodetske poslove iz Kutine, Garešnice i Ivanić-grada.

³ Iz terenskih izvještaja Dragice Iveković, a ni iz publiciranih tekstova, nije se mogla točno utvrditi površina ovog lokaliteta.

Zoran HOMEN, Gradski muzej Križevci

O zanimljivom nalazu iz Martinca kraj Križevaca

Selo Martinec smješteno je 6 km jugozapadno od Križevaca, na prirodnoj uzvisini, čije padine završavaju nešto strmije prema

jugoistoku. U podnožju prolazi željeznička pruga Križevci-Zagreb prirodnim nizinskim pravcem.

U proljeće 1988. na zapadnom dijelu sela, sedamdesetak metara od mjesnog groblja u obližnjem šumarku, mještani su za vlastite potrebe kopali zemlju i tom je prilikom Josip Tinodi iz Martinca naišao na jedan interesantan nalaz prethistorijskih kamenih žrvnjeva. Srećom je tu bio prisutan Ivan Tinodi, bankarski službenik i veliki zaljubljenik starina i povijesti svog sela, koji nas je o nalazu obavijestio. Kad je ekipa Gradskog muzeja Križevci stigla mogla se uvjeriti u zaista izuzetan nalaz, ali ne po vrsti, nego po načinu kako je nalaz bio pohranjen. Radilo se naime o ostavi prethistorijskih žrvnjeva različite veličine. Nabrojili smo sedam brižljivo složenih i zakopanih obrađenih i korištenih kamenova. Prema njihovom izgledu i veličini četiri smo determinirali kao donje dijelove žrvnja (T-I, 1-4), izrađenih od većih i izduženih komada kamena, sedlastog oblika, čiji se donji neobrađeni dio djelomično ukapao u zemlju. Tako fiksirani omogućavali su lakše obavljanje radnog procesa.

Mljevenje se vršilo manjim kamenom iste vrste, posebno dvostrano obrađenim, da bi prijanjao uz radnu površinu donjeg dijela žrvnja i da se lako drži u ruci. U ostavi iz Martinca pronađena su tri komada, koja bismo mogli tako determinirati (T-I, 5-7). Međutim, samo za dva se mogu sa sigurnošću odrediti pripadajući donji dijelovi žrvnja, dok je treći tarionik, zbog naglašenije konkavno izvedene svoje radne plohe, očito pripadao nekom neuturđenom žrvnju.

Dok je pisan ovaj tekst još nisu bili poznati nalazi geologa o vrsti kamena, no može se kazati da se radi o kamenu grube, zrnate strukture, uobičajenom za takvu namjenu, kojega nema uvijek na svim područjima, a najmanje u krajevima gdje uopće nema kamena. Otuda osim egzistencijalne i posebna važnost i briga tadašnjih stanovnika za ovu vrstu oruđa, koja je na našem nalazištu iskazana zakapanjem, odnosno sakrivanjem pred eventualnim agresorom. Rukovodeći se tom pretpostavkom nametnuo se zaključak da je u blizini moralo postojati nekakvo naselje čiji stanovnici su, očekujući neprijateljsku najezdu, posakrivali jedan dio svoje imovine, koju nisu mogli tek tako ponijeti sa sobom.

Izvan šumarka, u neposrednoj blizini mjesnog groblja, nalaze se oranice na platou, koji se blago spušta prema jugozapadu. Ocjenili smo to kao povoljni uvjet za podizanje naselja, što nas je navelo da upravo na tome mjestu

potražimo moguće ostatke keramike ili druge artefakte kao potvrdu čovjekovog boravka na tome mjestu. I ubrzo smo u tome uspjeli!

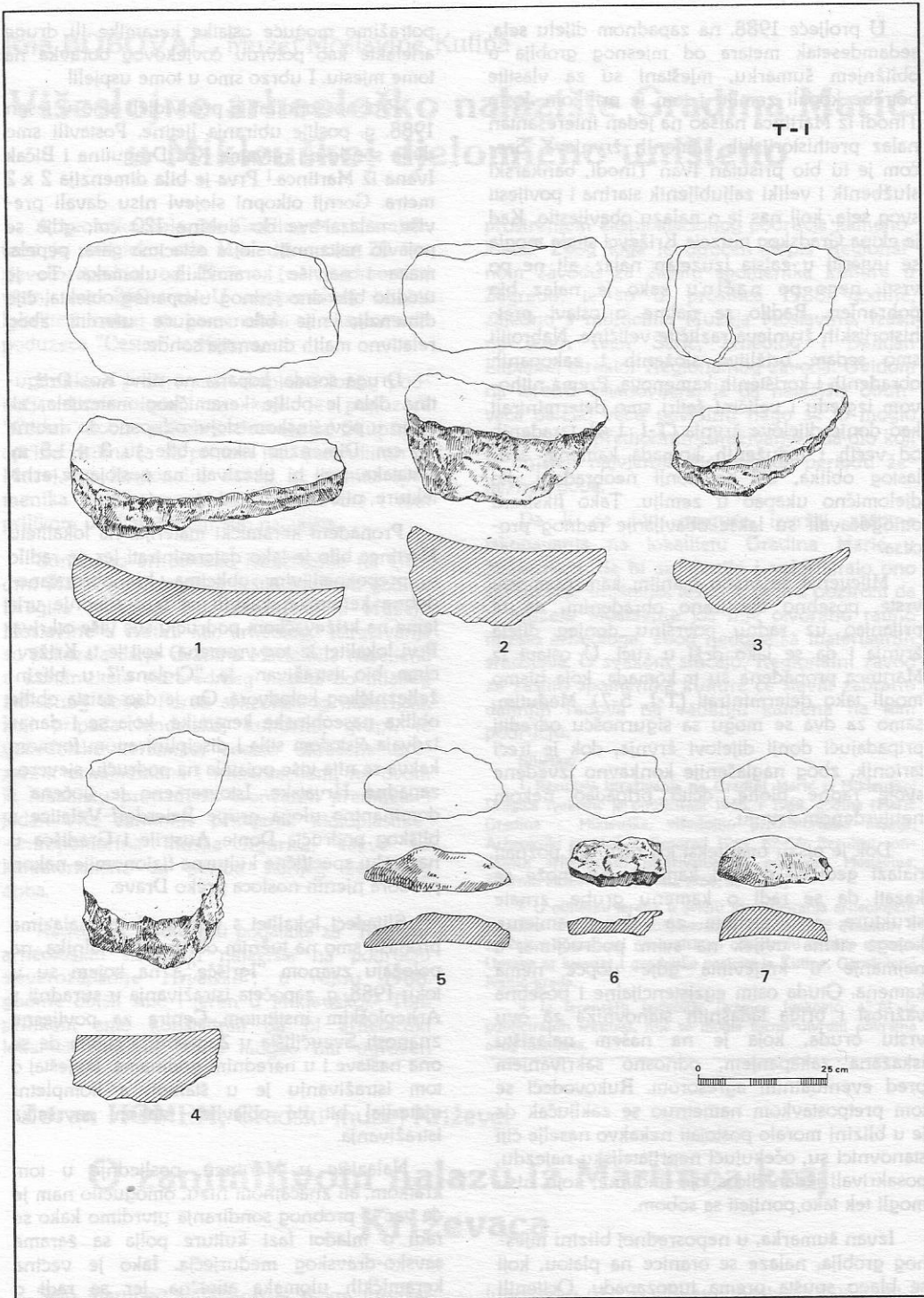
Probno sondiranje predvidjeli smo u jesen 1988. g. poslije ubiranja ljetine. Postavili smo dvije sonde na njivama Kos Dragutina i Bičak Ivana iz Martinca.¹ Prva je bila dimenzija 2 x 2 metra. Gornji otkopni slojevi nisu davali previše nalaza sve do dubine 120 cm, gdje se pojavio najtamniji sloj s ostacima gara, pepela, maza i najviše keramičkih ulomaka. To je ujedno bilo dno jednog ukopanog objekta, čije dimenzije nije bilo moguće utvrditi zbog relativno malih dimenzija sonde.

Druga sonda, kopana na njivi Kos Dragutina dala je obilje keramičkog materijala, ali samo u površinskom sloju, odnosno do dubine 40 cm. Dimenzije iskopa bile su 3 x 1,5 m. Ostataka, koji bi ukazivali na postojanje arhitekture, nije bilo.

Pronađeni keramički materijal na lokalitetu Martinec bilo je lako determinirati jer se radilo o prepoznatljivim oblicima kasnobrončano-dobne keramike, kakvih se u posljednje vrijeme na križevačkom području sve više otkriva. Prvi lokalitet iz tog vremena, koji je u Križevcima bio istraživani, je "Ciglana"² u blizini željezničkog kolodvora. On je dao zaista obilje oblika nasebinske keramike, koja se i danas izdvaja čistoćom stila i discipliniranom formom kakva se nije više pojavila na području sjeverozapadne Hrvatske. Istovremeno je uočena i dominantna uloga grupe Baierdorf-Velatica s bliskog područja Donje Austrije i Gradišća u nastanku specifične kulturne fizionomije nakon prodora njenih nosioca preko Drave.

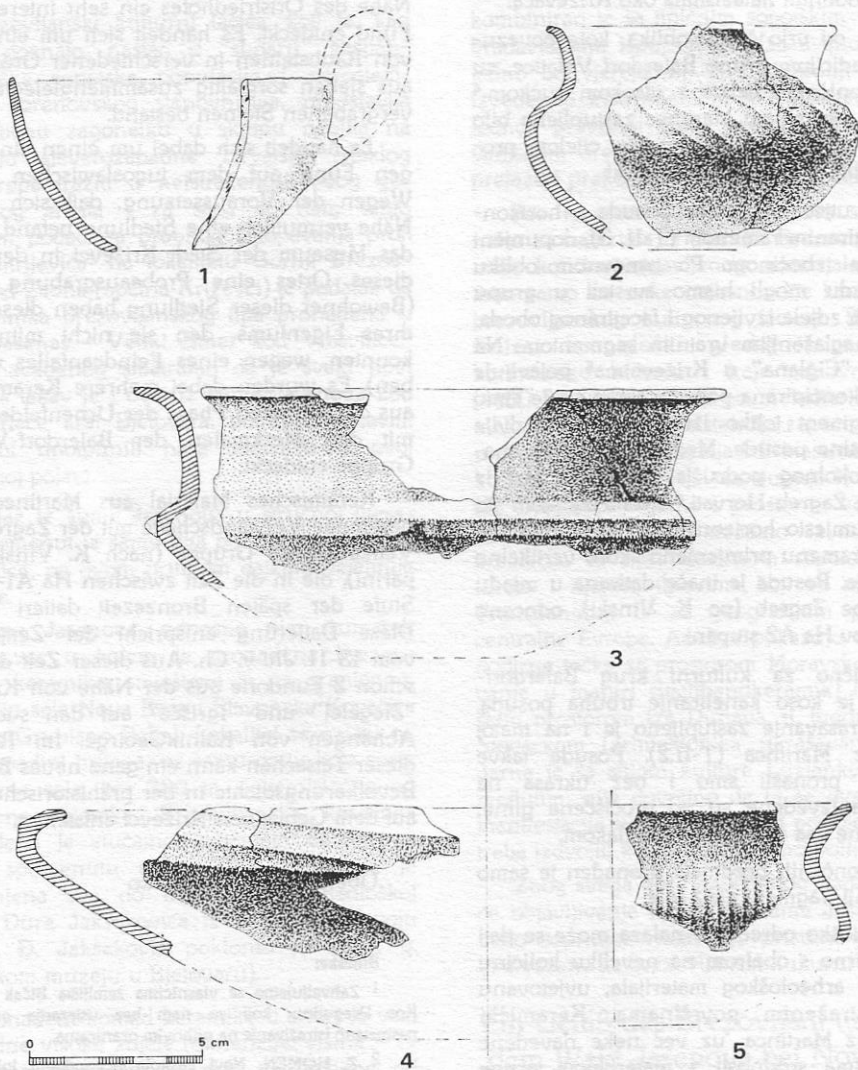
Slijedeći lokalitet s vrlo srodnim nalazima pronašli smo na južnim obroncima Kalnika, na položaju zvanom "Igrišće",³ na kojem su u toku 1988. g. započeta istraživanja u suradnji s Arheološkim institutom Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, s ciljem da se ona nastave i u narednim godinama. Izvještaj o tom istraživanju je u štampi, a kompletni materijal bit će objavljen nakon završetka istraživanja.

Nalazište u Martincu, posljednje u tom kratkom, ali značajnom nizu, omogućilo nam je da već iz probnog sondiranja utvrdimo kako se radi o mlađoj fazi kulture polja sa žarama savsko-dravskog međurječja. Iako je većina keramičkih ulomaka atipična, jer se radi o ulomcima onih dijelova posude koji nam nisu dostatni za prepoznavanje njenog prvotnog

T. I - Križevci, Martinec: ostava žrvnjeva

T-II

T. II - Križevci, Martinec: bronzanodobni nalazi

omogućavaju stilsko, odnosno kulturno određenje. Tu prije svih treba spomenuti dijelove zdjela uvučenog oboda, koje mogu biti u varijanti s horizontalnim ili kosim facetiranjem (T-II,4). Zdjelice se pojavljuju i u bikoničnoj formi s izvijenim obodom što predstavlja uobičajeni nalaz na svim kasno-brončanodobnim nalazištima oko Križevaca.

Jedan od vrlo čestih oblika, koje povezuje s tradicijom grupe Baierdorf-Velaticae, su male bikonične zdjelice s visokom ručkom,⁴ koje su na lokalitetu Martinec zastupljene bilo nalazima ulomaka sa sačuvanom cijelom profilacijom, bilo nalazom samih drški.

Istom utjecaju pripada posuda s horizontalno facetiranim ramenom (T-II, 3), dopunjeni plastičnom izbočinom. Po osnovnom obliku ovu posudu mogli bismo svrstati u grupu bikoničnih zdjela izvijenog i facetiranog oboda, s nešto naglašenijim vratnim segmentom. Na lokalitetu "Ciglan" u Križevcima⁵ pojavljuje se slično koncipirana posuda, samo što je tamo vratni segment toliko izražen da čini dvije trećine visine posude. Međutim, najbliže analogije s okolnog područja imamo u žari iz nekropole Zagreb-Horvati,⁶ s tom razlikom što je ovdje umjesto horizontalnog facetiranja kao ukras na ramenu primjenjeno skoro vertikalno kaneliranje. Posuda je inače datirana u mlađu fazu grupe Zagreb (po K. Vinski), odnosno Reineckeov Ha A2 stupanj.

Specifično za kulturni krug Baierdorf-Velaticae je koso kaneliranje trbuha posuda. Takvo ukrašavanje zastupljeno je i na maloj posudi iz Martinca (T-II,2). Posude takve profilacije pronašli smo i bez ukrasa na ramenu, a izvedene su od pročišćene gline, crno pečene i sa uglačenom prevlakom.

Od brončanih predmeta pronađen je samo jedan manji fragment tijela igle.

Kronološko određenje nalaza može se dati samo okvirno s obzirom na neveliku količinu iskapanog arheološkog materijala, uvjetovanu malim istraženim površinama. Keramički materijal iz Martinca, uz već neke navedene osobine, ima srodnost s materijalom grupe Zagreb i nešto mlađom grupom Velika Gorica, koje su datirane u rasponu od Ha A1-Ha B2 stupnja kasnog brončanog doba. To odgovara periodu od 13-11. st. p.n.e. U to vrijeme, dakle, prastanovnici Martinca ostavili su tragove o sebi i svojem načinu života na ovom području, a nama arheolozima stvorili još jednu obavezu za daljnja istraživanja.

Von einem interessanten fund aus Martinec bei Križevci

In der unmittelbaren Nähe von Križevci, nur 6 km von der Stadt entfernt, befindet sich das Dorf Martinec. Dort wurde im Frühjahr 1988 bei der Ausgrabungsarbeiten in der Nähe des Ortsfriedhofes ein sehr interessanter Fund entdeckt. Es handelt sich um ein Depot von Raubsteinen in verschiedener Größe, das aus sieben sorgfältig zusammenggelegten und vergrabenen Steinen bestand.

Es handelt sich dabei um einen einzigartigen Fund auf dem jugoslawischen Raum. Wegen der Voraussetzung, daß sich in der Nähe vermutlich eine Siedlung befand, führte das Museum der Stadt Križevci in der Nähe dieses Ortes eine Probeausgrabung durch (Bewohner dieser Siedlung haben diesen Teil ihres Eigentums, den sie nicht mitnehmen konnten, wegen eines Feindeanfalles vergraben). Es wurden dabei mehrere Keramikreste aus der jüngeren Phase der Urnenfelderkultur mit den Merkmalen der Baierdorf-Velaticae Gruppe entdeckt.

Keramisches Material aus Martinec zeigt bestimmte Verwandtschaft mit der Zagreb und Velika Gorica Gruppe (nach K. Vinski-Gasparini), die in die Zeit zwischen Ha A1-Ha B2 Stufe der späten Bronzezeit datiert wurde. Diese Datierung entspricht der Zeitperiode vom 13-11. Jh. v. Ch. Aus dieser Zeit datieren schon 2 Fundorte aus der Nähe von Križevci: "Ziegelei" und "Igrišće" auf den südlichen Abhängen von KalnikGebirge. Im Rahmen dieser Tatsachen kann ein ganz neues Bild der Bevölkerungsdichte in der prähistorischen Zeit auf dem Gebiet von Križevci entstehen.

Übersetzung: Oka Ričko

Bilješke:

¹ Zahvaljujemo se vlasnicima zemljišta Bičak Ivanu i Kos Dragutinu, koji su nam bez ustezanja omogućili nesmetano istraživanje na njihovim oranicama.

² Z. HOMEN, Novi kasnobrončanodobni lokalitet u Križevcima, Muzejski vjesnik 5, Varaždin 1982, 18-25.

³ Z. HOMEN, Otkriće novog kasnobrončanodobnog lokaliteta na Kalniku, Obavijesti HAD-a 2, Zagreb 1987, 26

⁴ Ovdje u tekstu nisu reproducirane. Usporedi Z. Homen, Muzejski vjesnik 5, Varaždin 1982, 19 i T-1,6

⁵ Z. HOMEN, o.c. T-1,7

⁶ K. VINSKI, Kultura polja sa žarama sa svojim grupama, Praistorija jugoslavenskih zemalja IV, Sarajevo 1983, 581 i T-LXXXVIII, 8